ECLI:LV:AT:2018:0129.C04057015.2.S

Lieta Nr. C04057015
SKC-48/2018
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Augstākā tiesa
SPRIEDUMS
Rīgā 2018.gada 29.janvārī

Augstākā tiesa šādā sastāvā:
tiesnese referente Zane Pētersone,
tiesnesis Intars Bisters,
tiesnesis Normunds Salenieks
izskatīja rakstveida procesā civillietu /pers. B/ prasībā pret Latvijas valsti Finanšu ministrijas personā ar trešajām personām /pers. C/, /pers. D/, dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību /Nosaukums A/, Rīgas pilsētas pašvaldību un valsts AS „Privatizācijas aģentūra" par mantošanas tiesību un īpašuma tiesību atzīšanu sakarā ar Finanšu ministrijas kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2016.gada 17.februāra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] /pers. B/ 2014.gada 15.decembrī cēlusi Rīgas apgabaltiesā prasību, papildinot to 2015.gada 6.janvārī un 12.janvārī, pret Latvijas valsti Finanšu ministrijas personā ar trešajām personām /pers. C/, /pers. D/, dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību (turpmāk – DzĪKS) /Nosaukums A/, Rīgas pilsētas pašvaldību un valsts AS „Privatizācijas aģentūra" par mantošanas tiesību atzīšanu un īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu, kurā lūgts:

1) atzīt /pers. B/ par vienīgo likumisko pirmās šķiras mantinieci uz 2012.gada 19.oktobrī mirušās /pers. E/ atstāto mantojumu;

2) atzīt /pers. B/ kā /pers. E/ mantiniecei īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu – dzīvokli /adrese A/.

Prasībā norādīti šādi apstākļi.

[1.1] 2012.gada 19.oktobrī atklājies prasītājas vecāsmātes /pers. E/ mantojums, kas sastāv no dzīvokļa īpašuma /adrese A/. Pamatojoties uz mantojuma atstājējas kreditores DzĪKS /Nosaukums A/ iesniegumu notārei, uzsākta mantojuma lieta, par ko /datums/oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis" publicēts paziņojums ar uzaicinājumu pieteikties visiem mantiniekiem un kreditoriem trīs mēnešu laikā no sludinājuma publicēšanas brīža.

[1.2] Izsludinātajā termiņā kā kreditore uz atstāto mantojumu pieteikusies Rīgas domes Pašvaldības ieņēmumu pārvalde. Pirmās šķiras mantinieki – mirušās vīrs /pers. F/, mazdēls /pers. D/ (savas mirušās mātes – mantojuma atstājējas meitas – /pers. G/ vietā) un dēls /pers. C/, kurš ir prasītājas tēvs, par mantojuma pieņemšanu neizrādīja nekādu interesi, tādējādi mantojumu atraidot. Ņemot vērā minēto, zvērināta notāre 2014.gada 28.februārī sastādīja notariālo aktu par mantojuma lietas izbeigšanu, atzīstot nekustamo īpašumu par bezmantinieka mantu.

[1.3] Tā kā pirmās šķiras mantinieki mantojumu atraidījuši, saskaņā ar Civillikuma 406.panta noteikumiem /pers. B/ kā nākamā lejupējā mantiniece atzīstama par mantojuma atstājējas vienīgo likumisko mantinieci. Pieteikšanās termiņš uz mantojumu prasītājai sākās tikai ar zvērināta notāra notariālā akta izdošanas brīdi, ar kuru konstatēts visu pirmējo lejupējo mantinieku atteikums no savām tiesībām uz mantojumu, tas ir, ar 2014.gada 28.februāri. Vēlmi pieņemt mantojumu prasītāja izteikusi 2014.gada 14.martā, apmaksājot Rīgas domes izvirzīto kreditora prasījumu.

[1.4] Prasība pamatota ar Civillikuma 404., 406., 408. un 411.pantu.

[2] Trešā persona DzĪKS /Nosaukums A/ iesniegusi rakstveida paskaidrojumus, norādot, ka /pers. B/ veic maksājumus par nekustamo īpašumu /adrese A/, līdz ar to DzĪKS /Nosaukums A/ nav pretenziju pret prasītāju.

[3] Atbildētāja Finanšu ministrija iesniegusi rakstveida paskaidrojumus, prasību neatzīstot un cita starpā norādot, ka prasības apmierināšanas gadījumā atbildētājai nebūtu jācieš Civilprocesa likuma 41., 42. un 43.pantā paredzētie izdevumi un tie būtu jāuzņemas prasītājai pašai, jo prasītāja nav pierādījusi, ka atbildētāja būtu vainojama viņas tiesību aizskārumā. Tiesas izdevumu piedziņa no atbildētājas būtu pretrunā Civillikuma 1.pantam.

[4] Trešā persona Rīgas pilsētas pašvaldība iesniegusi paskaidrojumus, kuros prasību uzskatījusi par nepamatotu.

[5] Trešā persona VAS „Privatizācijas aģentūra" iesniegusi paskaidrojumus, kuros prasību uzskatījusi par nepamatotu.

[6] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas kā pirmās instances tiesas 2015.gada 9.jūnija spriedumu prasība noraidīta un no /pers. B/ valsts labā piedzīti ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi 6,37 *euro*.

[7] Prasītāja/pers. B/ iesniegusi apelācijas sūdzību par minēto spriedumu, pārsūdzot to pilnā apjomā un lūdzot prasību apmierināt.

[8] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas kā apelācijas instances tiesas 2016.gada 17.februāra spriedumu prasība apmierināta. Tiesa nosprieda:

1) apstiprināt /pers. B/ mantojuma tiesības uz 2012.gada 19.oktobrī mirušās /pers. E/ atstāto mantojumu;

2) atzīt /pers. B/ īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu – dzīvokli /adrese A/;

3) piedzīt no Latvijas Republikas Finanšu ministrijas personā /pers. B/ labā tiesas izdevumus 2 019,82 *euro*.

[8.1] Tiesa atzinusi par pamatotiem prasītājas norādītos apstākļus, tostarp, ka pārdzīvojušais laulātais, mazdēls /pers. D/ mirušās meitas vietā un dēls /pers. C/ ir atraidījuši /pers. E/ atstāto mantojumu, kādēļ mantojamā manta atzīta par bezmantinieka mantu. Saskaņā ar Civillikuma 406., 782.pantu /pers. B/ bija tiesības uz mantojumu un viņa varēja izteikt savu gribu pēc tam, kad pirms viņas mantot aicinātie mantinieki atkrita, jaunā trīs mēnešu termiņā, proti, ceļot prasību tiesā līdz 2014.gada 3.aprīlim, ko viņa arī darījusi.

[8.2] Par tiesas izdevumu piedziņu tiesa norādījusi, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 41.panta pirmo daļu no Latvijas valsts Finanšu ministrijas personā prasītājas labā piedzenami samaksātie tiesas izdevumi – valsts nodeva par prasības un apelācijas sūdzības iesniegšanu 2004,16 *euro* un ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi 15,66 *euro*.

[9] Atbildētāja Finanšu ministrija iesniegusi kasācijas sūdzību par minēto spriedumu, pārsūdzot to pilnā apjomā un attiecībā uz tiesas izdevumu piedziņu norādot šādus argumentus.

[9.1] Civilprocesa likuma 41.panta pirmajā daļā noteikts, ka pusei, kuras labā taisīts spriedums, tiesa piespriež no otras puses visus tās samaksātos

tiesas izdevumus.

Minētā tiesību norma nav piemērojama, izlemjot jautājumu par valsts nodevas piedziņu, ko maksājusi prasītāja, ceļot prasību un iesniedzot apelācijas sūdzību, kaut arī Finanšu ministrija norādīta kā atbildētāja.

[9.2] Konkrētajā gadījumā tā ir prasītājas, nevis Finanšu ministrijas vaina mantojuma tiesību savlaicīgā nepieteikšanā un nesakārtošanā, kādēļ prasītājai pašai būtu jāuzņemas visi ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi, nevis jārada zaudējumi atbildētājai, kas nav aizskārusi vai apstrīdējusi prasītājas tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses.

Juridiskajā literatūrā ar jēdzienu „atbildētājs" tiek saprasta persona civilprocesā, pret ko prasītājs vērš savu prasību. Atbildētājs ir puse, kas tiek uzskatīta par atbildīgu (vainojamu) otras puses tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārumā. Līdz ar to atbildētājs, ja nevēlas procesu zaudēt, ir spiests aizstāvēties pret celto prasību.

Arī atbilstoši Civilprocesa likuma 42.panta komentāriem tiesas izdevumi, ko segusi puse, kuras labā taisīts spriedums, uzskatāmi par viņas zaudējumiem to plašākā nozīmē. Savukārt ar jēdzienu „zaudējums" saprot jebkādu mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu, kā arī peļņas atrāvumu, papildu izdevumus un citas mantiski novērtējamas tiesību aizskārumu sekas.

No lietas materiāliem nav secināms, kā tieši atbildētāja ir aizskārusi prasītājas tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses un kāpēc ir vainojama šādā aizskārumā. Tādēļ prasības apmierināšanas gadījumā atbildētājai nebūtu jācieš Civilprocesa likuma 41., 42. un 43.pantā paredzētie izdevumi, un tie jāuzņemas prasītājai pašai.

[9.3] Tiesas izdevumu piedziņa no atbildētājas būtu pretrunā arī Civillikuma 1.pantam un Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 31.janvāra lēmumā lietā Nr. SKA-76/2007 atzītajam, ka procesuālo normu ievērošana nav pašmērķis; katra procesuālā norma ir radīta, lai nodrošinātu kāda lietderīga mērķa sasniegšanu.

Minētajā Augstākās tiesas 2007.gada 31.janvāra lēmumā lietā Nr. SKA-76/2007 ietverta atsauce uz Eiropas Padomes rekomendācijas Nr. R(81)7 „Par pasākumiem, kas veicina pieejamību tiesai" 8.punktu, kurā norādīts, ka dalībvalstīm ir jāatsakās no tām procesuālajām tiesību normām, kurām nav lietderīga mērķa.

[10] Trešā persona Rīgas pilsētas pašvaldība iesniegusi paskaidrojumus par kasācijas sūdzību, norādot, ka kasācijas sūdzība ir pamatota.

[11] Trešā persona valsts AS „Privatizācijas aģentūra" iesniegusi paskaidrojumus par kasācijas sūdzību, uzskatot to par pamatotu un norādot, ka nav pamata tiesas izdevumu piedziņai no Finanšu ministrijas, jo atbildētāja nav veikusi nekādas darbības, kas aizskartu prasītājas ar likumu aizsargātās tiesības un intereses. Tādēļ prasītājai bija jārīkojas korekti, norādot, ka pati uzņemas visus tiesāšanās izdevumus un nelūdz tos piedzīt no atbildētājas.

[12] Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2016.gada 5.decembra rīcības sēdes lēmumu atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2016.gada 17.februāra spriedumu daļā, ar kuru /pers. B/ apstiprināta mantojuma tiesībās uz 2012.gada 19.oktobrī mirušās /pers. E/ atstāto mantojumu un viņai atzītas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu /adrese A/. Kasācijas tiesvedība ierosināta par minēto spriedumu daļā, ar kuru no Latvijas Republikas Finanšu ministrijas personā /pers. B/ labā piedzīti tiesas izdevumi.

Motīvu daļa

[13] Pārbaudījusi sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Augstākā tiesa atzīst, ka apelācijas instances tiesas spriedums daļā, ar kuru no Latvijas Republikas Finanšu ministrijas personā /pers. B/ labā piedzīti tiesas izdevumi, ir atceļams, nenododot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesai.

[14] Rīgas apgabaltiesa, apmierinot /pers. B/ prasību, viņas labā no atbildētājas Latvijas valsts Finanšu ministrijas personā piedzinusi /pers. B/ samaksātos tiesas izdevumus – valsts nodevu un ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus – uz Civilprocesa likuma 41.panta pirmās daļas pirmā teikuma pamata, kas noteic, ka pusei, kuras labā taisīts spriedums, tiesa piesprež no otras puses tās samaksātos tiesas izdevumus.

Augstākā tiesa piekrīt, ka apgabaltiesa šo tiesību normu ir iztulkojusi nepareizi.

[14.1] Kā jebkuras tiesību normas iztulkošanā, tiesai ir jāņem vērā ne tikai gramatiskā iztulkošanas metode, bet arī citas tiesību normu iztulkošanas metodes, tostarp sistēmiskā metode, noskaidrojot tiesību normas jēgu saistībā ar citām tiesību normām, un teleoloģiskā (jēgas un mērķa) metode, noskaidrojot tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz.

[14.2] Civilprocesa likuma 1.panta pirmā daļa noteic, ka katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Atbilstoši Civilprocesa likuma 127.panta pirmajai daļai personai ir tiesības celt tiesā prasību, lai aizstāvētu savas aizskartās vai apstrīdētās civilās tiesības.

Tātad civilprasības pamatā ir prasītāja civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums vai apstrīdējums, un attiecīgi persona, pret kuru ceļama prasība, jeb atbildētājs ir persona, kura ir aizskārusi vai apstrīdējusi prasītāja civilās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses.

Civilprocesa likuma 41.panta pirmās daļas pirmā teikuma norma ir iztulkojama kopsakarā ar iepriekšminētajām tiesību normām par civilās tiesvedības būtību. No tām izriet tiesas izdevumu atlīdzināšanas jēga un mērķis – ka izdevumi par tiesvedības procesu ir jāmaksā tam, kurš ir vainojams šo izmaksu radīšanā. Atbildētājam ir jācieš tiesas izdevumi, ja viņš devis iemeslu pamatotas prasības celšanai. Citiem vārdiem, personai, kas cietusi no tiesību aizskāruma, nav jācieš izdevumi, kas radušies šī tiesību aizskāruma novēršanas procesā.

Parasti atbilstoši prasības tiesvedības būtībai atbildētājs lietā būs vainojams prasītāja tiesību aizskārumā. Tomēr ir atsevišķi izņēmuma gadījumi, kad persona, kura ir atbildētāja statusā, nav vainojama prasītāja tiesību aizskārumā, proti, kad persona var iegūt kādu mantisku labumu tikai prasības kārtībā un kad šī labuma iegūšana ir atkarīga vienīgi no paša prasītāja izvēles un rīcības, nevis no atbildētāja.

Ievērojot visu iepriekš minēto, Augstākā tiesa atzīst, ka Civilprocesa likuma 41.panta pirmās daļas pirmajā teikumā ietvertā tiesību norma nav piemērojama gadījumos, kad persona, kura ir atbildētājas procesuālajā statusā, nav aizskārusi prasītāja tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses un nav devusi iemeslu prasītājam prasības celšanai.

[14.3] Konkrētajā gadījumā Latvijas valsts prasītājas mantojuma tiesības līdz prasības celšanai nebija ne aizskārusi, ne arī apstrīdējusi iepriekšminēto tiesību normu izpratnē. Prasība pret Finanšu ministriju ir vērsta, jo mantojuma masā ietilpstošais dzīvoklis sakarā ar mantinieku nepieteikšanos mantojuma lietā izsludinātajā trīs mēnešu termiņā bija atzīts par bezmantinieka mantu, kas pēc likuma šādā gadījumā piekrīt valstij. Prasība celta tādēļ, ka konkrētās lietas apstākļos apstiprināšana mantojuma tiesībās bez prasības tiesvedības nebija iespējama, kas savukārt ir priekšnoteikums īpašuma tiesību pārejai mantiniecei. Taču valsts nav vainojama pie tā, ka /pers. E/ mantinieki nebija izteikuši gribu pieņemt mantojumu zvērināta notāra uzsāktajā lietā un turpmākā mantojuma iegūšana bija risināma tiesā prasības kārtībā. Šādos apstākļos ar mantojuma iegūšanu saistītie izdevumi ir jāuzņemas pašiem mantiniekiem, neatkarīgi no tā, vai nodevas maksājamas pie notāra vai tiesā.

Līdz ar to, tā kā Latvijas valsts nebija izdarījusi nekādas darbības, kas aizskartu prasītājas ar likumu aizsargātās tiesības vai intereses, tad apgabaltiesai nebija pamata tiesas izdevumu piedziņai no Latvijas valsts Finanšu ministrijas personā /pers. B/ labā.

[15] Attiecībā uz valsts AS „Privatizācijas aģentūra" norādīto, ka prasītājai bija jārīkojas korekti, pašai uzņemoties visus tiesāšanās izdevumus un nelūdzot tos piedzīt no atbildētājas, Augstākā tiesa papildus norāda, ka prasītāja bija rīkojusies korekti, jo nebija lūgusi tiesas izdevumu piedziņu no valsts

ne prasības pieteikumā, ne apelācijas sūdzībā, ne arī atsevišķā pieteikumā.

[16] Augstākās tiesas ieskatā iepriekš izklāstīto argumentu kopums ļauj secināt, ka konstatētie trūkumi tiesību normu piemērošanā noveda pie lietas nepareizas izspriešanas daļā par tiesas izdevumu piedziņu, kas ir pamats sprieduma atcelšanai šajā daļā saskaņā ar Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu. Tā kā tiesas izdevumi /pers. B/ labā nav piedzenami un jautājums par tiesas izdevumu piedziņu nav patstāvīgi izspriežams prasības prasījums, par kuru būtu jātaisa apmierinošs vai noraidošs spriedums, tad lieta nav nododama jaunai izskatīšanai.

[17] Atceļot spriedumu daļā, saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta otro daļu valsts AS „Valsts nekustamie īpašumi" – personai, kura Finanšu ministrijas vārdā samaksājusi drošības naudu, atmaksājama drošības nauda – 284,57 *euro*.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu un 475.pantu, Augstākā tiesa

nosprieda:

atcelt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2016.gada 17.februāra spriedumu daļā, ar kuru no Latvijas Republikas Finanšu ministrijas personā /pers. B/ labā piedzīti tiesas izdevumi 2 019,82 *euro*, nenododot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai.

Atmaksāt valsts AS „Valsts nekustamie īpašumi" drošības naudu 284,57 EUR (divi simti astoņdesmit četrus *euro* un 57 centus).

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese referente	(*paraksts*)	Z. Pētersone
Tiesnesis	(*paraksts*)	I. Bisters
Tiesnesis	(*paraksts*)	N. Salenieks